Handleiding voor de docenten/begeleiders

Dit educatief materiaal is ontwikkeld om te gebruiken bij het digitale big book ‘Kucho den hanchinan di Otrobanda’. Het is vrij beschikbaar via de website **kuchodiotrobanda.com**, in het Nederlands en in het Papiaments.

Eddy Baetens, Rianne Hellings, Laura Quast, Aishel Statie

Oktober 2019

Voorwoord

Het is nooit genoeg om de jonge generatie meer kennis bij te brengen van onze geschiedenis en bewust te maken dat wij tegenwoordig nog altijd voortbouwen op ons erfgoed. Het verhaal speelt zich af in Willemstad en in het bijzonder om de wijk Otrobanda welke een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de sociale en culturele vorming van de Curaçaose bevolking. Deze volksbuurt met haar karakteristieke gebouwen, grote maar ook kleine, die ons een goed beeld geven van hoe vroeger geleefd werd. Al deze gebouwen hebben een bijzondere waarde, niet alleen architectonisch maar ook door de mensen die daar gewoond en gewerkt hebben. Door het verhaal van Kucho komt het oude tot nieuw leven.

Het verhaal is geschreven voor het schoolkind, met eenvoudige constructies en een eigen woordenschat. Het is uniek in zijn soort en de lezer krijgt op een aangename wijze kennis van de steegjes en bijzondere gebouwen tegelijk met artistieke creaties. Het is meer dan alleen een beschrijving van gebouwen en stegen, het gaat over het leven in Otrobanda zelf.

Het project heeft veel geduld gevraagd voor de betrokkenen maar dankzij veel doorzettingsvermogen is het een mooi resultaat geworden. Van een, oorspronkelijk, gedrukte *Big Book* versie hebben wij nu één in digitale vorm waardoor meer interactie in de klas mogelijk is en het meer eigentijds is. De docent heeft ook meer mogelijkheden om diverse didactische werkvormen toe te passen. Een mooi resultaat.

Daarom ook een dank aan

- Michael Newton die dit project bij de onderwijs en monumenteninstanties heeft geïntroduceerd en tot een eindresultaat heeft weten te brengen;
- het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied die samen met de Stichting Monumentenzorg voor de noodzakelijke financiering hebben gezorgd;
- Laura Quast die het verhaal op pedagogisch verantwoorde wijze heeft geschreven in het Papiaments, aangevuld en vertaald naar het Nederlands. Zij heeft tevens gezorgd voor het inspreken van de tekst zowel voor de versie in het Papiaments als voor de Nederlandse.
- Ariadne Faries die op haar eigen creatieve manier voor de beelden zorg wist te dragen;
- Rianne Hellings, Eddy Baetens, Laura Quast en Aishel Statie die voor het concipiëren van de handleiding hebben gezorgd en additionele informatie hebben aangedragen;
- Ace Suares en Kuki+Ko voor het ontwikkelen van de software en de digitale omgeving;
- De Monumentenraad die gedurende lange tijd het vuur warm bleef houden;
- Fundashon Material pa Skol, met name Aishel Statie, voor de coördinatie en tenslotte
- alle overige personen die een bijdrage hebben gehad in de realisatie van dit project.

Wij hopen dat onze leerlingen veel plezier zullen beleven aan het verhaal en ook veel van zullen opsteken.

Charles P. do Rego
Willemstad, oktober 2019

Inleiding

In september 2017 is er een inventarisatie van lesmateriaal op het gebied van cultureel erfgoed in het onderwijs op Curaçao gemaakt. Daaruit kon geconcludeerd worden dat er op vele fronten nog veel ontwikkeld moet worden, omdat er in het onderwijs nog veel te weinig aanwezig is op dit front.

De commissie, die zich hiermee bezig hield vond dat een van de prioriteiten bij de ontwikkeling gelegen is in het Funderend Onderwijs, Cyclus 1. Het eerste ontwikkeld materiaal zou moeten zijn een digitaal big book over het stegengebied in Otrobanda met de titel Kucho den hanchinan di Otrobanda. Dit big book is nu klaar en valt onder de educatiegebieden CAV – M&M – TGC.

Als digitaal Big Book is dit prentenboek toegankelijk voor gebruik op scholen. Het kan klassikaal ‘geluisterd’ worden gebruik makend van een Digibord, een Smart TV of een beamer. Maar als er losse computers/devices aanwezig zijn kunnen leerlingen ook individueel het boek bekijken en naar het verhaal luisteren.

Ook thuis en op de opvang kan het boek gebruikt worden.

De volwassene kan er voor kiezen om het verhaal zelf voor te lezen, de teksten zijn te downloaden op de website. Of men kan genieten van de voorleesstem van Laura Quast, de schrijfster van het verhaal, die het voorleest in zowel het Papiaments als het Nederlands.

Na elke plaat volgt een verwerkingsspel dat inhaakt op de inhoud van de voorgaande plaat.

Kerndoelen en lesdoelen

De kerndoelen zijn de volgende:

CAV – Cultureel Artistieke Vorming

Kerndoel 1: De leerling heeft kennis van en waardering voor het culturele erfgoed, voelt zich actief betrokken bij de eigen cultuur en kan elementen hieruit verwerken op een creatieve manier.

M&M – Mens en Maatschappij

Kerndoel 6: De leerling kan het belang van cultuur en cultureel erfgoed en multiculturaliteit in de samenleving herkennen en verklaren.

Daarnaast zijn er ook andere educatiegebieden sterk hierbij betrokken, zoals 'Taal, Geletterdheid en Communicatie', 'Mens, Natuur en Technologie' en 'Sociaal Emotionele Vorming'.

Het belangrijkste doel: kennismaken met Otrobanda

Een meer specifiek doel van dit boek is om het jonge kind kennis te laten maken met Otrobanda en haar geschiedenis. Dit vindt plaats in de vorm van digitale kijkplaten met een bijbehorend verhaal en digitale activiteiten.

De hoofdfiguur is Kucho, een jongen van 7 jaar, die samen met zijn vriend Yubi, de luisteraar / het luisterende kind op een prettig manier meesleept door de straten en steegjes van Otrobanda. Al het interessante dat het stegengebied van Otrobanda te bieden heeft komt aan de orde.

- Het verhaal is een kijk- en luister verhaal. Het verhaal kan naar keuze voorgelezen worden in de verschillende talen.
- Bij elke plaat bestaat er de mogelijkheid om een verwerkingsopdracht uit te voeren.
- Het digitale prentenboek en het verhaal behelst verschillende educatiegebieden. Onder andere:
    - *Mens en maatschappij* voor wat betreft de geschiedenis van Otrobanda, de infrastructuur, de leefgewoontes van de mensen, de gebouwen en het bouwmateriaal dat vroeger gebruikt werd, etc.
    - *Taal, Geletterdheid en Communicatie* voor wat betreft het luisteren, het spreken, het memoriseren (geheugen), woordenschat uitbreiding door middel van aanbod van nieuwe woorden en nieuwe typische Curaçaose uitdrukkingen.
    - *Cultureel Artistieke Vorming* voor wat betreft beeld, ritme (ritmische poëzie in het verhaal) en de mogelijkheid om drama en expressieve activiteiten rondom het verhaal uit te voeren. Hiervoor worden suggesties gedaan in deze handleiding.
    - *Rekenen en Wiskunde* voor wat betreft de diverse mogelijkheden zoals teloefeningen, vormen herkennen, lees- en rekenbegrippen, kleuren, etc.

Dit boek/verhaal zal ook bij de leerlingen van de tweede cyclus in goede aarde vallen. Daarom is de tekst van het verhaal als pdf te downloaden op de website, zodat de leerlingen het zelf ook kunnen lezen.

Tips bij het werken met dit kijk- en luisterverhaal over Otrobanda

De voorbereiding van het verhaal

- U leest het verhaal en luistert zelf eerst naar de audio-opname van het verhaal.
    - Wie zijn de figuren in het verhaal?
    - Waar gaat het verhaal precies over? Wat gebeurt er allemaal? Hoe loopt het af?
    - Waar speelt het verhaal zich af?
- Bekijk de platen bij ieder hoofdstuk van het verhaal dat uit 12 hoofdstukken bestaat,.
- Er bestaat de mogelijkheid om in een les alleen een deel van het verhaal ten gehore te brengen. Bepaal hoeveel hoofdstukjes u in één les kunt behandelen, inclusief het verwerkingsspelletje wat bij ieder hoofdstuk hoort.
- Probeer zelf eerst de digitale spelletjes uit zodat u ze vlot in de les kunt aanbieden.

De aanbieding van het verhaal in de les

- *De titel:* Lees de titel van het boek voor en praat met de leerlingen over de voorkant (de eerste plaat). Laat de leerlingen vertellen wat ze denken dat er op de plaat gebeurt. Maak ze nieuwsgierig naar het verhaal.
- *Het luisteren naar de geluidsopname van het verhaal:* Laat de kinderen luisteren naar het 1e hoofdstuk uit het verhaal dat bij de eerste plaat hoort. Is wat ze gehoord hebben ook wat ze eerst dachten wat er aan de hand was toen ze het verhaal nog niet gehoord hebben?
- *Het imiteren van de stemmen van ieder verhaalfiguur.* De kinderen kunnen om de beurt de toon/manier van praten van een figuur imiteren. De rest raadt om welke figuur het gaat.
- *Stimuleer interactie:* Geef de kinderen gelegenheid om iets te zeggen na elke plaat en stukje verhaal. Het gaat erom dat de leerlingen praten, dus alle opmerkingen over het verhaal zijn goed. Welke woorden vonden de kinderen moeilijk? Sta daar even bij stil en geef een voorbeeld waarin het woord voorkomt in een andere context/situatie.
- *Opmerkingen van leerlingen niet zien als een lastige onderbreking:* Neem de opmerkingen van de kinderen serieus. Vraag bijv. door als de kinderen een opmerking tussendoor maken.
- Vraag op spannende momenten aan de kinderen hoe het verhaal verder zou kunnen gaan.
- *Het zelf voorlezen van het verhaal:* maak onderscheid tussen de stem van de verteller en die van de verschillende figuren.
- *Plaat en verhaal vormen een eenheid:* Pauzeer bij een stukje uit het verhaal die ook te zien is op de plaat, laat de kinderen reageren. De plaat vertelt haar verhaal over de gebeurtenissen.
- *Geluiden en bewegingen:* U kunt bij het voorlezen ondersteunende geluiden of bewegingen maken of de kinderen vragen om iets (voor) te doen.
- U kunt bij het luisteren naar het verhaal ondersteunende bewegingen laten maken of de kinderen vragen om iets (voor) te doen, zoals het versje bij een hoofdstuk.

Verwerking van het verhaal: belangrijk hierbij zijn de verwerkingsspelletjes bij ieder hoofdstuk

- Navertellen: Laat de kinderen het verhaal navertellen aan anderen de klasgenoten, de ouders, een broer of zus.
- De kinderen doen activiteiten rond het verhaal, zoals korte dialogen bij een plaat, ze kunnen situaties dramatiseren uit het verhaal en zelf een eigen plaat tekenen over het verhaal.

- Waarschijnlijk zullen de kinderen vragen om het boek nog een keer voor te lezen of naar het verhaal te luisteren. Dat is ook goed. De kinderen leren er iedere keer weer iets nieuws van.

De platen en de verwerkingsspelletjes

Het prentenboek bestaat uit een voorblad, 12 prenten, 12 verwerkingsspelletjes en een colofon.

De pagina's met de prent

Elke prent wordt schermvullend getoond, door op de toets F11 te klikken.

De navigatiebalk verschijnt door naar de onderrand van het scherm te muizen.

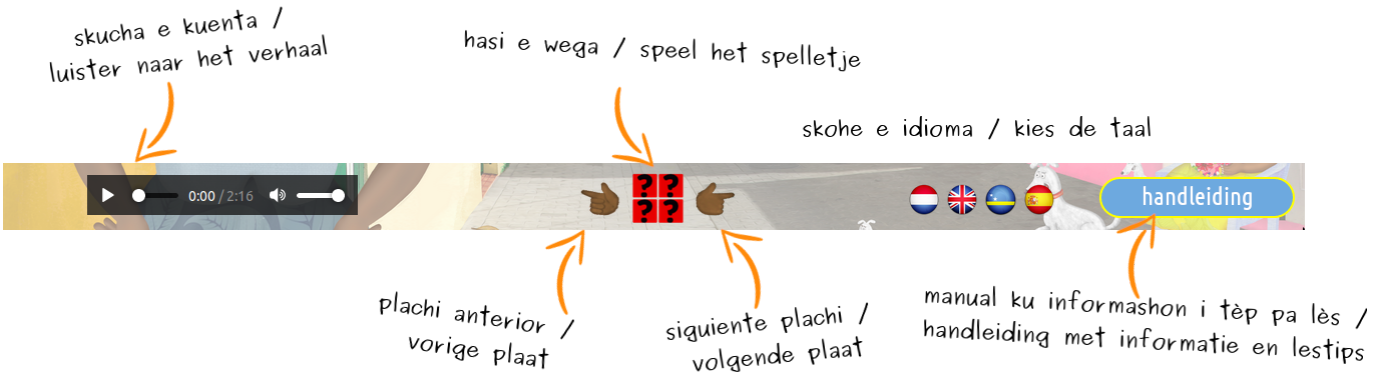

Op de prent zelf zijn locaties (punten) zichtbaar waar de leerkracht of het kind over kan muizen of op kan klikken en dan verschijnt een woord en hoor je het gesproken woord. Er zijn per prent 8-10 woorden.

De pagina's met de verwerkingsspelletjes

Na elke prent volgt een verwerkingsspelletje dat uitgaat van onderdelen of woorden die bij de voorgaande prent horen en evt. onderdelen of woorden uit eerdere prenten.

Onderin de balk staat de instructie en kan men kiezen om het spel opnieuw te spelen of terug te gaan naar de plaat.

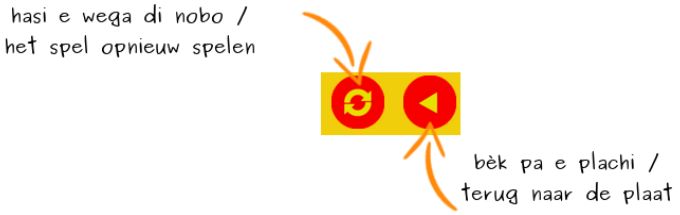

Er is één verwerkingsopdracht per prent, maar door het prentenboek heen kennen we vier verschillende typen verwerkingsopdrachten.

1. Memory

Er staan een aantal vierkante blokjes op de pagina met allemaal dezelfde kleur/ontwerp. Als je klikt op een blokje draait deze om er verschijnt er een beeld. Net als bij Memory moeten er steeds 2

blokjes omgedraaid worden en als die bij elkaar passen heb je een set. Als ze niet passen draaien ze vanzelf weer terug om.

2. Wat hoort bij wat

Er staat een rij van 5-8 plaatjes en daaronder een rij van 5-8 andere plaatjes. Door drag & drop moet een plaatje uit de bovenste rij verbonden worden met het juiste plaatje in de onderste rij.

3. Zet in de juiste volgorde

Er staat een rij van een aantal plaatjes die allemaal een onderdeel van een proces/tijdspad verbeelden. Door drag & drop moeten de plaatjes in de juiste volgorde worden geplaatst.

4. Puzzel

Er staat een rij van een aantal plaatjes die samen een grote plaat kunnen vormen. Door de plaatjes uit de bovenste rij te slepen naar de juiste plaats in de puzzel kan de grote plaat samengesteld worden.

Vooraf: de omgeving, de route, het stegengebied

Canon van Curaçao
50 historische vensters

Venster 10. De ontwikkeling van Willemstad

Het stegengebied

Een leuk filmpje ter introductie

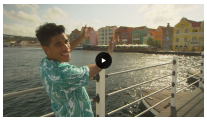	**Werelderfgoed: Willemstad op Curaçao.** Serie over Nederlands Werelderfgoed. Nederland: Klokhuis ***https://www.npostart.nl/VPWON_1260472***

Kenmerken van monumenten

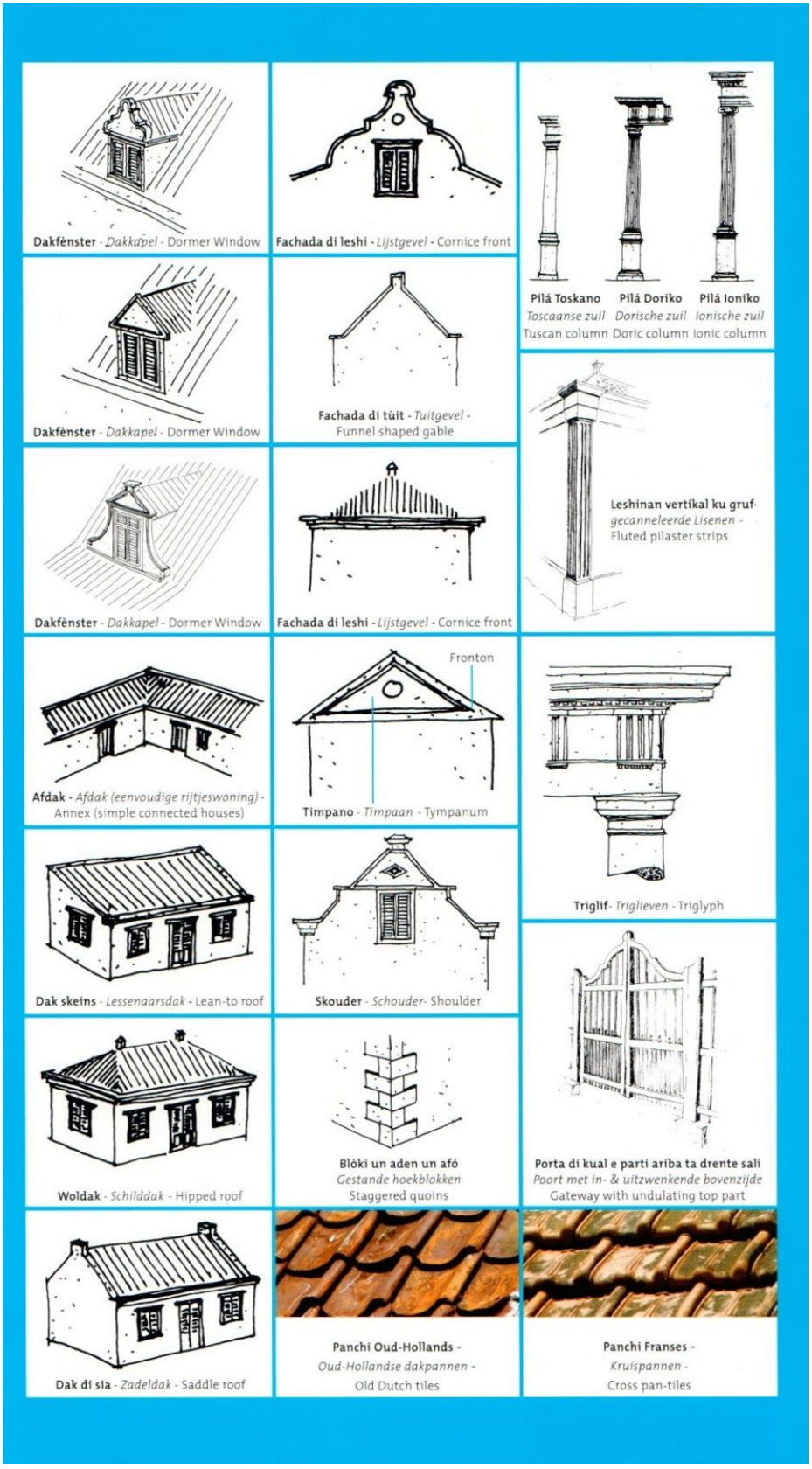

(uit Monumento habri '97)

Didaktische werkvormen

Het digitaal boek ‘Kucho in de steegjes van Otrobanda’ kan worden voorgelezen zoals het is, maar het leent zich ook om er een project van te maken wat een week of langer duurt. De teksten bij de platen worden in de hele groep samen gelezen en na elke plaat volgen een of meerdere activiteiten die op het thema van die prent aansluiten.

Op de volgende pagina’s worden per plaat achtereenvolgens besproken:

1. Beschrijving van de plaat
2. Thema
3. Vocabulaire
4. Achtergrondinformatie
5. Lesideeën en hulpmiddelen

Plaat 1 - Mai roept. Waar is Kucho?

1 Beschrijving van de plaat

Van Dijksteeg-Hoek Zaantjessteeg. Uitzicht op de Zaantjessteeg. Sociaal leven
Mai staat met de handen in de zij op de hoek van de Van Dijksteeg-Zaantjessteeg. Ze kijkt van links naar rechts richting Sanchi abou. Mai roept Kucho. De buren roepen ook.

2 Thema

Introductie van het verhaal en de locatie
Sociaal leven

3 Vocabulaire

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- oma
- steeg
- raam
- jaloezie
- buurvrouw
- straatlantaarn
- handen in de zij
- deur
- poes
- hond

Verdieping

- Otrobanda, steegjes, geschiedenis, oud, koralen

4 Achtergrondinformatie

Het stegengebied

Het Stegengebied is een wijk met een veelvoud aan straten, stegen, gangetjes en koralen. Het behoort tot het oudste gedeelte van Otrobanda en vertegenwoordigt daardoor een variatie van architectuurstijlen, zoals die zich vanaf het begin van de achttiende eeuw op Curaçao heeft ontwikkeld. Het Stegengebied had niet alleen een woonfunctie, er waren ook talrijke kleine winkeltjes en ambachtelijke bedrijfjes. De bevolking was zeer gemengd. Naast bescheiden en eenvoudige mensen woonden er ook welgestelde oude families, totdat zij in de loop van de vorige eeuw door de auto de mogelijkheid kregen om in buitenwijken te gaan wonen. Heel veel Curaçaoënaars zijn hier opgegroeid en denken met weemoed terug aan vroegere tijden.

(uit Monumento habri '97, blz. 2)

Ontstaansgeschiedenis

Al in de negentiger jaren van de zeventiende eeuw was er al sprake van enige bebouwing aan de westoever van de Sint Annabaai (de Otrobandakant) en en aan het begin van de Breedestraat *(uit B. Buddingh Otrobanda).* Dit werd blijkbaar gedoogd door de Westindische Compagnie.

In 1707 kreeg Jacob Beck, directeur van de Westindische Compagnie, vanuit Nederland toestemming om aan de westzijde van de St. Annabaai enkele kavels voor bebouwing vrij te geven. In korte tijd ontstond aan de "Overzijde" van Punda de wijk die uiteindelijk de Papiamentse benaming "Otrobanda" heeft gekregen. Door het ontbreken van stadsmuren en een stedenbouwkundig plan kon de nieuwe wijk zich snel ontwikkelen tot een ruim opgezette voorstad. De grotere kavels en de frisse ligging trok veel mensen aan, zodat de "Overzijde" reeds in 1774 evenveel huizen telde als Punda. In de achttiende eeuw beperkte de bebouwing van Otrobanda zich grotendeels tot het gebied ten zuiden van de Breedestraat en breidde zich vanaf de St. Annabaai in westelijke richting uit. In deze tijd ontstond ook het Stegengebied, waarin enkele panden uit de achttiende eeuw tot op heden bewaard zijn gebleven. De huidige bebouwing echter dateert veelal uit de negentiende en twintigste eeuw.

(uit Monumento habri '97, blz. 3)

Het Stegengebied, dat zijn naam ontleent aan een netwerk van steegjes en gangetjes, ligt in het zuidwestelijk deel van Otrobanda en beslaat een oppervlakte van 4,6 ha. In het noorden wordt de wijk begrensd door de Breedestraat. Sinds het binnenwater, het Rifwater gedempt is, wordt de wijk aan de zuidzijde door de Pater Euwensweg begrensd. Aan de westzijde ligt het voormalige St. Elisabeth Hospitaal en aan de oostzijde vormt de Arubastraat - met de oprit en afrit van de Julianabrug de begrenzing.

(uit Monumento habri '97, blz. 3)

Struktuur

De opzet en de bebouwing van de wijk is niet overal gelijk. Over het algemeen is het noorden bij de Breedestraat dicht bebouwd. In het zuiden aan de voormalige Rifwater, ontstonden in de achttiende

eeuw koralen (kura). Dit zijn grote erven in de stad met in het midden een woonhuis en bijgebouwen en afscheidingsmuren op de randen. De koralen zijn doorgaans groter dan andere kavels in deze buurt. Het midden van de wijk vormt een soort overgangsgebied met een paar kleinere koralen, zoals Huize Halman, enkele vrijstaande woningen, en dichte, aan de straat grenzende bebouwing. Kenmerkend voor dit gebied is een wat ruimere opzet met open groene plekken. Opvallend is dat de stedenbouwkundige structuur (dichte bebouwing in het noorden, koralen in het zuiden en ruimere opzet in het midden) van het Stegengebied door de eeuwen heen vrijwel ongewijzigd is gebleven.

(uit Monumento habri '97, blz. 3)

Straten

Het stratenpatroon bestaat uit rechte noord-zuid en oost-west lopende stegen. De Conscientiesteeg is de belangrijkste oost-west lopende steeg, die bij de St. Annabaai begint en - onderbroken door de oprit van de Julianabrug - in het stegengebied eindigt. De Rifwaterstraat is de belangrijkste noord-zuid lopende steeg, die de enige directe verbinding vormde tussen de Breedestraat en het Rifwater. Alle andere noord-zuid lopende straatjes liepen dood in het gebied. De Conscientiesteeg, de Rifwaterstraat en de Schrijnwerkerstraat dateren uit de eerste helft van de achttiende eeuw en zijn daardoor de oudste straten van deze wijk. Bovendien waren het de belangrijkste straten met veel ambachtelijke bedrijfjes en winkeltjes.

(uit Monumento habri '97, blz. 4)

Bon bisiña (goeie buren)

Buren zijn de eerste mensen die aan je deur komen, als ze horen dat een buur ziek is, of als er iemand overleden is. Buren zijn er eerder dan familie, vooral in die tijd omdat er nog geen telefoon was. Heel vaak was het de buurvrouw die kruidenthee bracht of een beetje soep of iets anders te eten. Als een buur een goede 'krioyo' maaltijd maakte, werd er gedeeld met de buren, en vise versa.

De sociale controle was groot in de buurt. Oh wee als er een kind niet direct naar huis liep na school. De buurvrouw gaf het kind 'op z'n donder' en stuurde het naar huis, en anders hoorde mama het snel dat haar kind nog op straat rondzwierf.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Roddels door de steegjes van Otrobanda

Fluisterspelletje waarbij de leerkracht een complexe zin fluistert in het oor van kind 1, die fluistert het door naar kind 2, die fluistert het door naar kind 3 etc. Het laatste kind in de rij vertelt hardop wat hij/zij gehoord heeft. Klopt het?

Versje 'Ami ta Kucho'

Materiaal: enkele ritmische instrumenten zoals tamboerijn, rumbaballen, kleine trom

Mogelijkheden
1. Er is een 'orkest' van 7 kinderen die de rest van de klas ritmisch begeleidt met de instrumenten
De hele klas presenteert het versje op espressieve wijze.

2. De klas wordt in groepjes van 6 verdeeld. Ieder groepje kiest 3 kinderen die met ritmische instrumenten de rest van de groep begeleiden bij het voordragen van het versje.
Voorbereiding: De groepjes krijgen 5 minuten om het versje te oefenen
Presentatie: Ieder groepje komt om de beurt naar voren om het versje ritmisch voor te dragen.

VERSO

Ami ta Kucho

Ami ta Kucho
Kucho di Otrobanda
i mi wela yama Mai
Mai no sa unda m'a bai
Mai di Ku Ku Kuchooo!
Bisiña tambe Kucho ei!

Tur bisiña ta na gritu
te ora ku un chabalitu
riba baiskel a bai buska mi
Chabalitu a bin haña mi
te na punt'i hanch'i Sanchi

Ku ku Kucho ei!
Bai bo kas anto lihé!
Mai ta warda bai unbe
O Ku Ku Kucho ei!
Rep'i pampuna tin awe.
Dushi yu!

Drama

Introductie

Soms roept je moeder je, maar niemand weet waar je bent.
En mama heeft je snel nodig. Waar ben je dan, wat heb je uitgespookt?
Vertel ons waarom je moeder je roept? Hoe klinkt haar stem?

Tarea 1
Verdeel de klas in groepjes van 6 kinderen. Om de beurt komen de groepjes naar voren. Ze spelen de situatie waarin oma Kucho roept.

1 één kind is Kucho.
2 één kind is oma.
3 één kind is het jongetje op de fiets.
4 er zijn 3 buurvrouwen die helpen Kucho te roepen.

De kinderen krijgen een paar minuten om te bedenken waarom oma Kucho roept:

- In het verhaal wil oma dat Kucho de pompoenpannenkoekjes naar zijn moeder brengt.
- In jullie situatie kan oma Kucho roepen om een hele andere reden. Welke reden zou dat kunnen zijn?

Tarea 2

Bedenk een situatie waarin oma Kucho roept. De buurvrouwen helpen oma roepen. Het jongetje op de fiets brengt Kucho thuis. Als Kucho bij oma is aangekomen, vertelt oma waarom ze hem geroepen heeft.

Uitvoeren en reflectie na elke presentatie

Om de beurt dramatiseren de groepjes de situatie. Na elke presentatie staat de docent samen met de kinderen stil bij de reden waarom oma Kucho heeft geroepen.

Plaat 2 De muur van koraalsteen

1 Beschrijving van de plaat

De muur van koraalsteen bij de Elleboogstraat, vroegere bouwwijze huizen
Kucho ziet Yubi bij de koraalstenen muur. Ze worden vriendjes. Yubi wil Kucho helpen zijn droom om toeristengids van Otrobanda te worden te realiseren. Bouwwijze huizen.

2 Thema

Bouwen nu en vroeger n.a.v. de muur: vergelijking

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- koraalsteen
- muur
- spinnenweb
- leguaan
- Kucho
- hagedis
- duif
- spin
- gras
- T-shirt
- bloem

Verdieping

Kalksteen, dynamiet, buskruit, raapstenen, breukstenen, bloki's, pleisteren, plantages, scheidingsgrenzen

4 Achtergrondinformatie

Tegenwoordig worden bijna alle huizen opgetrokken met muren van bloki 4, bloki 6 of bloki 8. Deze blokken worden op de volgende manier gemaakt. Kalksteen, vooral van de Tafelberg Santa Barbara wordt met dynamiet tot ontploffing gebracht. Daarna wordt het vermalen en uiteindelijk in mallen met cementspecie tot de bovenstaande bloki's gevormd. Al deze blokken hebben exact dezelfde grootte.

Vanaf de komst van de Nederlanders (1634) tot in het begin van de twintigste eeuw (1900- 2000) ging men op een andere manier te werk. De muren van de gebouwen, die niet te ver van zee gebouwd werden, werden opgetrokken uit raapstenen. Raapstenen zijn resten van koralen, die door de zee afgerond op de kust gesmeten werden. Die werden opgeraapt en gebruikt om de muren op te trekken. Geen een raapsteen was hetzelfde en men puzzelde met de vormen van de raapstenen bij het maken van de muren. Als cement gebruikte men een mengsel van gebluste kalk en leem (fijne klei) om zo alles op zijn plaats te houden. Daarna werd het voor de stevigheid aan beide kanten gepleisterd.

Als er niet voldoende raapsteen langs de kust gevonden werd of voor huizen meer landinwaarts, werd er breuksteen gebruikt. Met buskruit werden kalksteenlagen tot ontploffing gebracht en ontstond er brokken breuksteen, dat soms ook nog afgezaagd werd.

Vroeger werd voor de scheidingsgrenzen van plantages, en voor het maken van koralen ook raapsteen gebruikt. Deze stenen werden zeer vernuftig in elkaar opgestapeld tot een muur, soms minder juist een slavenmuur genoemd, en hierbij werd geen gebruik gemaakt van cementspecie. Als je in Bandabou in de mondi loopt zie je deze zogenaamde slavenmuren (eigenlijk een onjuiste benaming) op heel veel plekken.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

De leerkracht brengt een blòki 4 (minst zwaar) en een of meerdere raapstenen mee naar school. Vraag aan de leerlingen wat ze denken wat dit is. Waarschijnlijk herkennen ze de blòki wel en door de plaat nu ook de raapsteen. Zodoende kom je ook bij de dikte van de muren die bij onregelmatige vormen wel veel dikker moeten zijn dan de muren, die uit blokken opgetrokken zijn.

Plaat 3 - Het huis van kantwerk in de Elleboogstraat

1 Beschrijving van de plaat

Het huis van kantwerk in de Elleboogstraat.
Kucho en Yubi zijn voor het ‘huis van kantwerk’ in de Elleboogstraat. Yubi vertelt waar de naam Elleboogstraat vandaan komt en waarom het huis van kantwerk zo heet.

2 Thema

‘Kas di kanchi’ en de functie van kantwerk

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- kant
- plant
- balkon
- dak
- papegaai
- dakpan
- verdiepingshuis
- rood
- groen
- geel

Verdieping

Balkon, kantwerk, bajonet

4 Achtergrondinformatie

Kas di kanchi

Het sierkantwerk van bijvoorbeeld dit huis komt op Curaçao slechts weinig voor. Daarentegen is het veel te zien op de Brits Caribische eilanden en ook bijvoorbeeld op Saba. Meestal werd het in de negentiende eeuw in de Verenigde Staten van Amerika machinaal voorgezaagd en met behulp van catalogi kon men het uitzoeken en bestellen. Behalve dat men het esthetisch mooi vond, vooral mensen met affiniteit met de bovengenoemde Caribische eilanden, had het het voordeel dat een groot deel van het felle zonlicht niet naar binnen kan schijnen, maar de wind kon er wel goed doorheen gaan, waardoor het fris blijft. Niet onbelangrijk was ook dat men zodoende wat meer privacy had.

Namen van de straten

De Elleboogstraat werd zo genoemd omdat het een straat is, die een scherpe hoek maakt net als een elleboog dat kan doen.

De Bajonetstraat is genoemd naar een bajonet, een steekwapen dat je op je geweer kon plaatsen om de vijand te steken. Om ervoor te zorgen dat het zicht van het schietgeweer niet tegengehouden werd, werd het op het geweer bevestigd en had het twee scherpe hoeken, om zodoende bovenop het geweer te kunnen dienen in dezelfde richting als het geweer. Deze straat heeft de vorm van een bajonet.

In de Bajonetstraat is ook een mooie muurschildering gemaakt door de schilder Ras Elijah. Hij heeft belangrijke mensen in de geschiedenis geschilderd, zoals Papa Godett, Amador Nita en Stanley Brown, naast zijn Groten der Aarde, zoals Nelson Mandela, Martin Luther King en Haile Selassi.
Op dit moment worden de voorbereidingen getroffen om deze muurschildering door Ras Elijah zelf, die inmiddels in Nederland woont, te laten restaureren. https://bajonetstraat30mei.org/

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Balkonscène

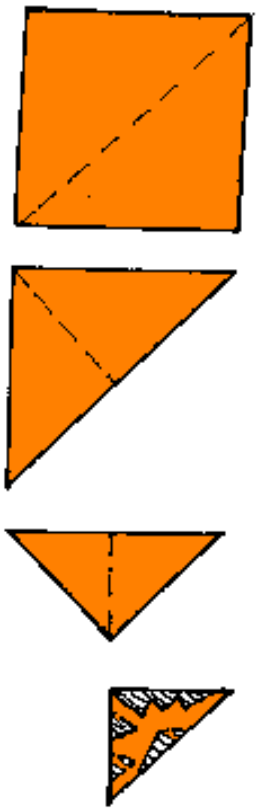

Nodig: per kind 1 A4 tekenpapier - 1 A4 gekleurd papier - vouwblaadjes in verschillende kleuren - schaar - kleurpotloden

1. Houd een klassengesprekje over wat een balkon is en wat je zou doen als je op een heel mooi balkon zou staan? Met wie zou je daar staan? En wat zou je doen? Zwaaien? Gekke sprongen maken?
2. Laat de leerlingen zichzelf en hun gezelschap tekenen op een A4, een stuk groter dan hun eigen hand. De figuren moeten los van elkaar staan. Laat ze de figuren uitknippen.
3. Het gekleurd papier wordt de achtergrond. Laat de leerlingen het papier indelen in 2 ‘verdiepingen en bepalen waar het balkon komt. Daar plakken ze de uitgeknipte figuren.
4. Van vouwblaadjes worden ‘matjes’ geknipt zoals in de tekening hiernaast. Van deze matjes wordt een balkon gemaakt, net zoals in het verhaal. Dit wordt voor de uitgeknipte figuren geplakt zodat het echt een balkonrand is. Eventueel kunnen er nog kleine stukjes karton tussen geplakt worden zodat het balkon wat ruimtelijker lijkt.
5. De rest van het huis wordt verder versierd met zelfgemaakte ‘kanchi’, shutterramen en -deuren en ander details die de leerlingen hebben gezien in het prentenboek.

   Variatie: gebruik Dolly’s (taartkant…)

Plaat 4 - Het huis van Mai op de hoek Van Dijksteeg en Zaantjessteeg

1 Beschrijving van de plaat

Het huis van Mai in de Zaantjessteeg. Zicht op de traditionele keuken van Mai.
Mai bakt pompoenpannenkoeken. Ze geeft een paar aan Kucho en vraagt hem de rest naar Kucho's moeder te brengen die in een souvenirwinkeltje bij het Riffort werkt.

2 Thema

De keuken en de inrichting ervan vroeger en nu.

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- pompoenpannenkoek
- bloem
- ei
- koekenpan
- pompoen
- keukendoek
- keukenrol
- fornuis

Verdieping

Pal'i lele, pal'i funchi, hala funchi, pan di fornu, pan sera, konfo

4 Achtergrondinformatie

Een artikel over de Antilliaanse keuken

http://www.antilliaansekeuken.nl/historie-van-de-antilliaanse-keuken/

Een lesbrief voor de bovenbouw over voedsel op Curaçao

Kunuku en hofje. Voedsel voor Curaçao

Download lesbrief
Download handleiding

Pater Brenneker over eten

https://www.sambumbu.com/p/56/eten
https://www.sambumbu.com/p/9/eten

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Keukengerei toen en nu

Breng verschillend keukengerei mee naar school, uit verschillende tijden, dus handgemaakte voorwerpen zoals de pal'i lele en de pal'i funchi, maar ook bijv. een

handmixer. Laat de kinderen naar de voorwerpen kijken en bedenken wat je ermee kan doen. Laat ze de voorwerpen met elkaar vergelijken. Wat is oud en wat is modern?

Maak de lekkerste ‘Repa di pampuna’ net als de oma van Kucho

Hieronder zijn een paar voorbeelden van recepten die gevolgd kunnen worden. Zorg voor een goede voorbereiding en laat de leerlingen net als echte ‘koki’s’ zoveel mogelijk zelf doen.

https://www.youtube.com/watch?v=2woBOzsdKRU

https://www.antilliaans-eten.nl/recepten/arepa-di-pampuna-pompoen-pannenkoeken/

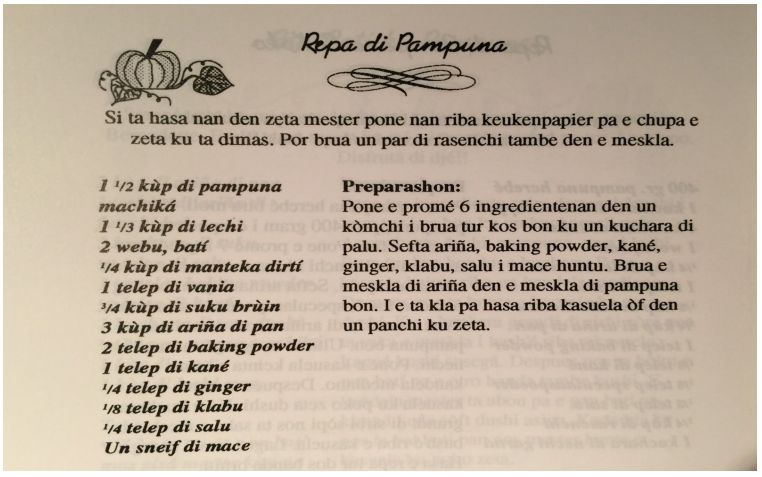

Repa di Pampuna

Si ta hasa nan den zeta mester pone nan riba keukenpapier pa e chupa e zeta ku ta dimas. Por brua un par di rasenchi tambe den e meskla.

1 1/2 kùp di pampuna machiká
1 1/3 kùp di lechi
2 webu, batí
1/4 kùp di manteka dirtí
1 telep di vania
3/4 kùp di suku brùin
3 kùp di ariña di pan
2 telep di baking powder
1 telep di kané
1/4 telep di ginger
1/8 telep di klabu
1/4 telep di salu
Un sneif di mace

Preparashon:
Pone e promé 6 ingredientenan den un kòmchi i brua tur kos bon ku un kuchara di palu. Sefta ariña, baking powder, kané, ginger, klabu, salu i mace huntu. Brua e meskla di ariña den e meskla di pampuna bon. I e ta kla pa hasa riba kasuela òf den un panchi ku zeta.

Uit: ‘Trah’é ku Pampuna’ Derechonan reservá © Kòrsou mart 2000
Désirée Da Costa Gomez

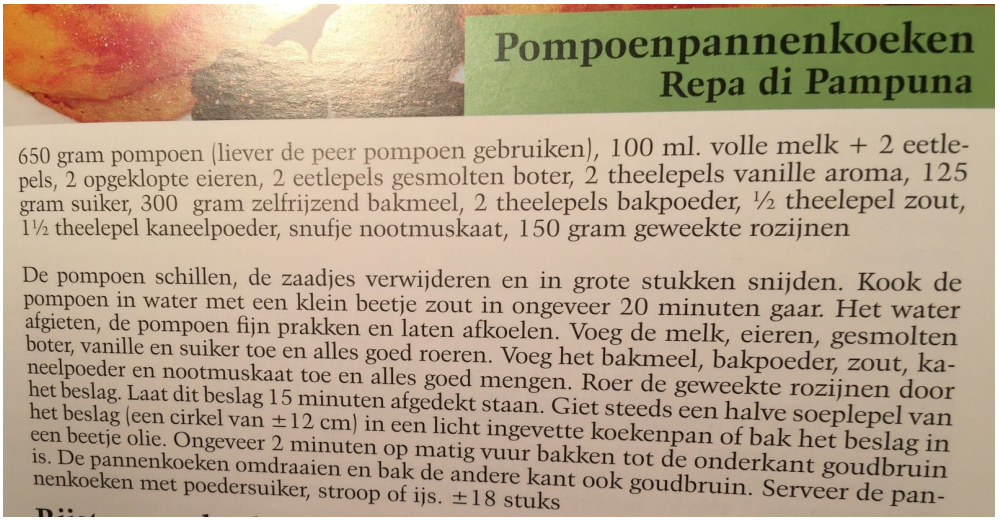

Pompoenpannenkoeken
Repa di Pampuna

650 gram pompoen (liever de peer pompoen gebruiken), 100 ml. volle melk + 2 eetlepels, 2 opgeklopte eieren, 2 eetlepels gesmolten boter, 2 theelepels vanille aroma, 125 gram suiker, 300 gram zelfrijzend bakmeel, 2 theelepels bakpoeder, ½ theelepel zout, 1½ theelepel kaneelpoeder, snufje nootmuskaat, 150 gram geweekte rozijnen

De pompoen schillen, de zaadjes verwijderen en in grote stukken snijden. Kook de pompoen in water met een klein beetje zout in ongeveer 20 minuten gaar. Het water afgieten, de pompoen fijn prakken en laten afkoelen. Voeg de melk, eieren, gesmolten boter, vanille en suiker toe en alles goed roeren. Voeg het bakmeel, bakpoeder, zout, kaneelpoeder en nootmuskaat toe en alles goed mengen. Roer de geweekte rozijnen door het beslag. Laat dit beslag 15 minuten afgedekt staan. Giet steeds een halve soeplepel van het beslag (een cirkel van ±12 cm) in een licht ingevette koekenpan of bak het beslag in een beetje olie. Ongeveer 2 minuten op matig vuur bakken tot de onderkant goudbruin is. De pannenkoeken omdraaien en bak de andere kant ook goudbruin. Serveer de pannenkoeken met poedersuiker, stroop of ijs. ±18 stuks

uit: ‘De smaken van de Antillen’, Antilliaanse en Arubaanse gerechten II, ©2007 Uitgeverij Désirée Da Costa Gomez

Plaat 5 - Yubi de acrobaat in de St. Martinsteeg

1 Beschrijving van de plaat

St. Martinsteeg. Functie en belang van een regenbak en spuwgat vroeger
Yubi haalt acrobatenkunstjes uit op een spihat (spuwgat). Hij legt de functie van de spihat van een regenbak uit en het belang van een regenbak bij de watervoorziening.

2 Thema

Watervoorziening vroeger en nu; kraan in huis, spuwgat en regenbak, verkoop van water

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- boom
- spuwgat
- vuilnisbak
- steeg
- muur
- plantenbak
- schoorsteen
- lamp
- valkon
- schaduw

Verdieping

Regenbak, goot, spuwgat, riolering, Aqualectra, vervuiling

4 Achtergrondinformatie

In Otrobanda waren nogal wat huizen met een regenbak. Het water van het dak ging via de dakgoot in een grote afgesloten ruimte, die in Otrobanda door de harde klipsteen boven de grond gebouwd werd. In andere wijken, zoals bv. In Mahaai kon men gemakkelijk in de grond graven en kwam de regenbak veelal onder het huis of deel van het huis. Deze regenbak moest goed afgesloten worden tegen verdamping en vervuiling. Alleen bovenin was er een kleine opening, waardoor het water weg kon stromen, als de regenbak helemaal vol was geraakt. Deze opening heet een spihat, spuwgat in het Nederlands.

(Uit Norbert Hendrikse: Een wandeling in Oud Otrobanda)

Blz. 46: Een ander beeld dat de Conscientiesteeg toen bood, was dat van de canvas slangen, die vanaf de dakgoten hingen te wapperen. Waterleidingen bestonden toen nog niet en water was ook in die tijd al een kostbaar iets. De slangen waren aan de ene kant bevestigd aan de dakgoot en aan de andere kant met een stevige lijn aan het venster vastgemaakt. Binnen, dicht bij het raam, stond dan een grote zjar in de gaanderij. Wanneer het regende, haalde men de slang naar binnen en liet de zjar, de *tinashi* en andere reservoirs die men bij de hand had, vollopen, waarna de slang weer buiten werd gelegd. Met een stila, een uitgehold blok van een zachte, poreuse steensoort, werd het water gefilterd. Onder de stila stond een zjar (een grote waterkruik) of een poron (een kleine waterkruik) , waarin het gezuiverde water lang goed en koel bleef.

Canon van Curaçao
50 historische vensters

Venster 39. Water

Artikel Caribbean Footprint: Regen brengt leven: regen en de mens op Curaçao - Michelle da Costa Gomez, 2012

Een waterverkoper met ezel die de ton trekt door de steegjes van Otrobanda, voor de winkel ‘Moda de Paris’.

Een waterverkoper op het Brionplein.

De waterverkoper ging van huis tot huis om zo de bewoners water te koop aan te bieden.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Een watermuur maken

Water is wellicht het meest favoriete speelgoed voor jonge kinderen. Dus samen met de kinderen een watermuur bouwen, dat is gegarandeerd een leuke activiteit.

1. ***Verzamelen***

- wasmiddelflessen (knippen, snijden, maak hier gootjes en trechters van)
- slangen/pvc buizen
- afwasteiltjes
- emmers
- voedselverpakkingen/legge potten
- trechters
- plastic balletjes (leuk voor in bakjes waar water in terecht komt)
- ducttape / tyraps

2. ***Vastplakken***

   Het makkelijkst is te werken op een hekwerk, daaraan kunnen de onderdelen bevestigd worden met tape of tyraps. Help de kinderen even op weg maar geef ze ook lekker de ruimte om te experimenteren met materialen. Gaat het niet meteen goed, loopt het water niet door, dan komen ze er zelf wel achter wat er beter moet.

Uitgebreide beschrijving: http://www.buitenhelden.nl/warme-dag-maak-n-watermuur/

Plaat 6 - Sentro di Bario Otrobanda

1 Beschrijving van de plaat

Buurtcentrum Otrobanda met haar ingang bij de Schrijnwerkerstraat
Buurtcentrum Otrobanda, één van de meer dan 100 jaar oude huizen genaamd ‘kurá’.

2 Thema

Huize Halman, vroeger en nu

Toeristengids

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- toeristengids
- toerist
- camera
- pet
- strohoed
- pilaar
- tuinhek
- brievenbus
- dakkapel
- gymschoen
- buurtcentrum

Verdieping

Koraal (kura), zadeldak, lessenaardaken, schoorsteen, pilaren

4 Achtergrondinformatie

Huize Halman

Huize Halman, is het hoofdgebouw van een koraal midden in het Stegengebied. Het oorspronkelijke perceel was vrij groot en besloeg het terrein tussen de Zaantjesteeg en het Rifwaterstraat en strekte zich vanaf de St. Martinsteeg zuidwaarts. De “kura” (koraal) dateert uit de achttiende eeuw. In 1775 stond er reeds een groot woonhuis met bijgebouwen en afdaken. Wanneer het huidige huis werd gebouwd is niet bekend.

In 1953 kwam het in handen van de familie Halman. In 1986 kocht de Fundashon Kas Popular Huize Halman. Na een restauratie is het sinds 1992 verhuurd aan de Stichting Buurtcentrum Otrobanda. Deze stichting organiseert er verschillende activiteiten voor de buurt, er is een naschoolse opvang voor kinderen en de ruimte wordt verhuurd voor exposities, presentaties, concerten en feesten.

Het vrijstaande huis heeft een bouwlaag plus een kap. De plattegrond bestaat uit een kern met galerijen aan de voor- en achterzijde. Boven de kern is een zadeldak met aansluitende lessenaarsdaken boven de galerijen. Op de hoeken van de achtergevel sluiten bijgebouwen aan. Dat is de keuken met een forse schoorsteen en een grote dubbele regenbak tegen de keuken aan.

De erfafscheidingen bestaan uit hoge muren met enkele toegangen. Ter hoogte van de Schrijnwerkersstraat is een monumentale toegangspoort met aan weerszijden hoge pilaren met bekroningen *(uit Monumento habri ‘97, blz. 16en 17)*

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Wat is een toerist?

Een leuk liedje van ‘Perlititas’ om de leerlingen aan te leren dat alle aspecten van ‘toeristen’ aan de orde stelt.

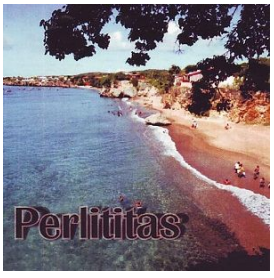

Turista

Plaat 7 - Waarom noemt Mai de Consciëntiesteeg Hanch'i Bientu?

1 Beschrijving van de plaat

Hoek Schrijnwerkerstraat-Consciëntiesteeg, in de volksmond 'Hanch'i Bientu'
In de verte zicht op het gebouw van Moda di Paris. Kucho begrijpt de herkomst van de naam Consciëntiesteeg en 'Hanch'i Bientu'. Yubi vertelt ook een stukje geschiedenis van Moda di Paris en legt uit waarom de restauratie van oude gebouwen belangrijk is.

2 Thema

Straatnamen
Fishi (beroepen)
Restauratie

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- straatnaambord
- papieren vliegtuig
- rugtas
- goot
- spuwgat
- jaloezie-raam
- raam met glazen ruiten
- lijstgevel
- brievenbus
- lijsten van ramen en deuren

Verdieping

Schrijnwerker, timmerman, schoenmaker, alpargata, goud- en zilversmid, goudfiligrain
Restauratie, raapsteen, breuksteen, gebluste kalk

4 Achtergrondinformatie

Straatnamen

Conscientiesteeg - Hanchi di Bientu

Curacao is gelegen in de Noordoostpassaat zone, maar op Curaçao is de richting al zodanig omgebogen dat wij te maken hebben met een echte oostenwind. De Conscientiesteeg loopt precies van oost naar west en bijna altijd hebben wij in deze steeg een lekkere frisse oostenwind. Tussen de Conscientiesteeg en de Breedestraat hebben wij de eerste nog bestaande R.K. kerk, die op Curaçao is gebouwd. Er wordt beweerd dat vroeger de biechtstoel aan de kant van de Conscientiesteeg stond en dat daarom deze steeg Conscientiesteeg is gaan heten. Consciëntie of te wel geweten.

Fishi

Schrijnwerkers

In vele steegjes woonden en werkten schrijnwerkers, die verfijnde meubels van mahoniehout (mahok) maakten. De schrijnwerkers van Curaçao hadden een bijzonder goede naam. De Schrijnwerkersteeg is naar dit ambacht genoemd.

Ook in de Zaantjessteeg waren de schrijnwerkers actief. Er waren wel vier ateliers van schrijnwerkers in deze steeg (Norbert Hendrikse, blz. 37). De boomstammen van mahoniehout, afkomstig uit Colombia en Santo Domingo, werden per vlot naar het Rifwater vervoerd en vervolgens op rollen naar boven getrokken om te worden verwerkt in een van de meubelmakerswerkplaatsen.

(Bron: kalender 2015/2016 Highprinting Nos fishinan di antes)

Timmerlieden

Naast de schrijnwerkers waren er ook gewone timmerlieden, die kisten, doodskisten, spanten, enzovoorts maakten.

Schoenmakers / alpargatamakers

De meeste schoenmakers waren vooral alpargata makers. De alpargata bestond uit een stevige leren zool met bovenwerk van grove vezelstof, afkomstig uit Venezuela en Colombia. Het was een goedkoop en comfortabel schoeisel en zeer populair bij de minderbedeelden. Alleen al in de Conscientiesteeg zaten op de benedenverdiepingen wel vijf alpargartamakers. (uit Norbert Hendrikse Een wandeling in oud Otrobanda).

(Bron: kalender 2015/2016 Highprinting Nos fishinan di antes)

Goud- en zilversmeden

In de Conscientiesteeg woonden en werkten ook diverse goud- en zilversmeden. Ze maakten goudfiligrainwerk. Ook in andere stegen woonden diverse goud- en zilversmeden. Een bekende goudsmid is Fechi Regales, die tot ongeveer 20 jaar geleden in de Schrijnwerkerssteeg woonde.

(Bron: kalender 2015/2016 Highprinting Nos fishinan di antes)

Restauratie

Tot 1950/1960 woonden in Otrobanda een mixture van families, van arm tot rijk, raciaal en wat afkomst betreft ook zeer sterk gemengd. Dit in tegenstelling tot een wijk als bijvoorbeeld Scharloo. De huizen, die opgebouwd waren uit raapsteen en breuksteen hadden veel onderhoud nodig, vooral omdat bij de bouw veelal zoute raapsteen gebruikt werd. Bij het maken van metselspecie van

gebluste kalk en bij het pleisteren werd ook veelal zout water gebruikt. Dit zout, als dit met vocht in aanraking komt, bv. door een lekke dakgoot, gaat uitzetten en je krijgt muren die uitzetten en pleister- en schilderwerk dat vervalt. Het onderhoud is daarom bijzonder belangrijk bij dit soort gebouwen. Dit onderhoud gebeurde vroeger wel en kostte veel energie. In de tweede helft van de twintigste eeuw vertrokken de rijkere inwoners en daarna ook de middenklasse grotendeels naar nieuwere buitenwijken (suburbanisatie). Door de auto werd men mobieler en kon men verder van het werk en ruimer gaan wonen en de nieuwere huizen hadden vaak minder onderhoud nodig. De huizen, waar de oorspronkelijke bewoners weggetrokken waren, werden nadien verhuurd aan mensen met minder financiële mogelijkheden en daarnaast waren het ook nog huurhuizen. De eigenaren en ook de huurders deden dan ook niet veel aan onderhoud.

Het verval van vele huizen is dus een proces dat gestopt moet worden en omgebogen moet worden. Deels gebeurt dat dan ook door particuliere stichtingen zoals Stichting Monumentenzorg en Stichting Stadsherstel. Ook de overheidsstichting Fundashon Kas Popular restaureert monumentale panden en maakt ze geschikt voor de verhuur aan hun clienten. De Stichting Monumentenfonds speelt hierbij een belangrijke rol. Deze Stichting stelt fondsen beschikbaar waarmee eigenaren van monumenten recht krijgen op subsidies bij restauratie.

In de tachtiger jaren van de vorige eeuw begon men met de restauratie van gebouwen omgeven door de Van Dijksteeg, de Schrijnwerkersteeg, de Sint Martinsteeg en de Zaantjessteeg (vierstegenkompex), middenin het stegengebied. Dit was een succes en het had zeker positieve invloed op andere woningen . Daarnaast ziet men echter dat weer andere gebouwen door totaal gebrek aan onderhoud op de rand van instorten zijn, zoals bv. gebouwen in de Conscientiesteeg.. Er moet dus veel gebeuren en wel constant en een ander probleem is dat geld op Curaçao vaak schaars is, zeker in deze slechte tijden en voor dit doel. Echter ook voor het toerisme kan het bestaan van deze monumentale wijken een groot voordeel opleveren. Willemstad staat niet voor niets op de World Heritage List. Kijk eens hoeveel toeristen onder begeleiding van een tourist guide of met een boekje of met de smartphone een rondje maken.

Een groot probleem zijn de onverdeelde boedels. Onverdeelde boedels zijn terreinen en/of gebouwen die oorspronkelijk van voorouders waren, maar die nooit notarieel verdeeld zijn geworden. Zodoende zijn er nu onverdeelde boedels, waar meer dan 150 mensen rechten op kunnen laten gelden. Al deze mensen kunnen hun gedachte hebben over wat er moet gebeuren met de onverdeelde boedel en die gedachten kunnen vaak zeer verschillend zijn en het verval stopt niet. Daarnaast is het traceren van deze mensen, die overal en nergens in de wereld wonen, een groot probleem.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Alpargatas maken

Teken de voetvorm na op karton (van kosteloos materiaal), knip deze uit, teken deze nogmaals in spiegelbeeld op karton over en knip deze ook uit.

Met touw en kralen of met papier worden de bandjes van de alpargatas aan de zolen bevestigd.

De alpargatas kunnen naar eigen idee worden versierd.

Plaat 8 - Het raamwinkeltje in de Rifwaterstraat

1 Beschrijving van de plaat

Van Hanch'i Bientu naar Rifwaterstraat. Het raamwinkeltje van Shon Toya
Kucho vraagt Shon Toya om een beetje water; zicht op de koopwaar in het winkeltje.

2 Thema

Tienda di bentana - raamwinkel

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- raamwinkel
- tralie
- snoepgoed
- fles met een brede hals
- ei
- tomatenketchup
- Saucijsjeblik
- oorbel
- knoop
- toiletpapier

4 Achtergrondinformatie

Tienda di bentana

De steegjes van Otrobanda kenden veel zogenaamde raamwinkeltjes, kleine winkeltjes die de vrouw des huizes bestierde vanuit een raam in het huis, waarbij de koopwaar werd uitgestald in de ruimte erachter, een huiskamer of een ‘hadrei’ (zijkamer) van het huis. Er waren raamwinkeltjes die vooral snoepgoed verkochten, zoals ‘li’ (ijsjes) en ‘kosnan di boka dushi’ (suikergoed), terwijl andere winkeltjes brood, kaas, funchimeel, eten in blik, toiletpapier en andere levensmiddelen verkochten. Mijn oma verkocht ‘li’, gemaakt van melk, pinda, zuurzak, aan de schoolkinderen die elke dag aan haar raam kwamen kopen.
(Verteld door Laura Quast)

Een voorbeeld van een tienda di bentana (venster winkeltje) was de bentana van Ma Dachi op de kruising van de Conscientiesteeg en de Rifwaterstraat (Norbert Hendrikse, blz. 45). Daar kon men pan roombrood, boyo, dobeldek, gebakken banaan, kakina, chupa bebe krijgen en verder alles wat zoet was. Ze was bekend om haar overheerlijke tentalaria (gemalen pinda’s, cashewnoten en bruine suiker). Andere bentana’s verkochten ook blikwaren.

Heel vaak was het geld van de bewoners van de buurt niet genoeg om eten te kopen voor de hele maand. Ze kwamen dan een blik worstjes lenen of wat funchimeel bij de eigenaresse van de raamwinkel. Die noteerde alles netjes in een schrift onder de naam van elke buurvrouw. En als die dan weer geld kreeg eind van de maand of de ‘kinsena’ (2 weken), dan ging die netjes betalen. Zodat na een paar dagen… het lenen weer opnieuw kon beginnen. En het was ook heel gewoon dat een moeder een van de kinderen stuurde naar de buurvrouw om een ui te lenen of een beetje suiker.

Geld

http://www.bandabou.info/monedanan.htm

Pater Brenneker over geld

https://www.sambumbu.com/p/10/geld

https://www.moneymuseum.cw/

Oude munt namen

Bubu 100 centen Gulden muntstuk
Sen chikito ½ cent muntstuk
Sen grandi 1 cent muntstuk
Chilin 62 ½ cent
Debchi 10 centen dubbeltje muntstuk
Diez plaka 25 centen kwartje muntstuk
Diezun plaka 27 ½ cent
Doria 30 centen
Doria un plaka 32 ½ cent
Doria dos plaka 35 cent
Doria tres plaka 37 ½ cent
Doria kwater plaka 40 centen
Doria sinku plaka 42 1/2 cent
Dos sen grandi 2 centen
Dos plaka 5 centen
Dogostenchi 2,50 blauwe papieren rijksdaalder lijkt op keukendoek
Fuerte 2,50 rijksdaalder muntstuk
Yotin korta drie real driekantje gekapte munt
Gurdein / Gardein 50 cent halve gulden muntstuk
Heldu 100 centen gulden muntstuk
Yotin 50 cent halve gulden
Juan 100 centen een gulden muntstuk
Kuater plaka 10 centen dubbeltje
Kuater ria 60 centen
Locha 5 centen vierkante stuiver muntstuk
Mei fuerte 1,25
Patakos 8 Deense schellingen
Patientje 2 gulden oude gemunte Spaanse pilaardollarmuntstuk
Patinkos oorspronkelijke Portugese naam voor Spaanse pilaardollar muntstuk
Ria 15 centen afgeleid van reaal
Nuebe ria 1,35
Nuebe plaka 22 ½ cent
Ocho plaka 20 centen
Ocho ria 1,20
Ocho ria kwater plaka 1,30
6 sen grandi 6 centen
Seis ria 90 centen
Seis ria dos plaka 95 centen
Sepelin 5 centen 2 plak muntstuk
Shete plaka 17 ½ cent
Sinku plaka 12 ½ cent
Sinku ria 75 centen
Sinku ria sinku plaka 87 ½ cent
Skapa depchi 5 centen vierkante stuiver
Sobrekama 100 centen rode papieren gulden beddesprei
Tre yotin 1,50
Tre yotin ku diez plaka 1,75
Tre yotin ku do'ria 1,80
Tre yotin ku do'ria dos plaka 1,85
Tre yotin sinku plaka 1,62 ½
Tre ria 45 centen
Tres sen chiki 1 ½ cent
Tres plaka 7 ½ cent
Un chilin 62 ½ cent
Un chilin dos plaka 67 ½ cent
Un dolo 2,50 verbastering van dollar
Un florin 100 centen 1 gulden
Un fuerte 2,50 rijksdaalder
Un yotin dos plaka 55 centen
Un patin 2 gulden
Un plaka 2 ½ cent
Un ria 15 centen
Wow'i baka 2,50 rijksdaalder muntstuk

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Raamwinkeltje in de speel/leerhoek: kopen en verkopen

Richt voor deze gelegenheid een raamwinkeltje in in de speel/leerhoek. Gebruik een raam van de klas dat open kan en zet er een tafel achter waarop alle koopwaar uitgestald kan worden.

Zelf munten maken door 'rubbing'

Hiervoor heb je stroken tekenpapier nodig, een aantal verschillende munten, grafietstift of een HB potlood en een stukje plakband om de munt op zijn plaats te houden.

Het plakband wordt in een rolletje onder te munt geplakt zodat de munt blijft liggen. De strook papier wordt er over heen gelegd. Nu kan de leerling met het potlood zachtjes over de munt wrijven, waardoor de textuur van de munt

zichtbaar wordt op het papier. Als de munt helemaal klaar is, wordt het papier wat opgeschoven om er nog meer te maken.

Vervolgens kunnen de muntjes uitgeknipt worden om in het ‘winkeltje’ gebruikt te worden.

Meer tips: https://leerkrachten.kunstcentraal.nl/

Plaat 9 - Van het Rifplein naar Sanchi Abou. Die Bòlibòli toch!

1 Beschrijving van de plaat

Rifwaterstraat is doodlopend, van ‘t Rifplein en Sanchi abou naar het Rifwater
Het verhaal over het Rifwater, de brug Pasa Kontra mi en Kòrta Orea. Bòlibòli, de hond van Shon Mimi, wil Yubi aanvallen. Kucho krijgt Bòlibòli weer rustig en Yubi ontsnapt.

2 Thema

Het Rifwater vroeger en nu

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- woeste hond
- trap
- dakkapel
- pilaar
- stoep
- deurlijst
- tuinhek
- halsband
- tand
- dakpan

4 Achtergrondinformatie

Het vroegere Rifwater dankte zijn bestaan aan het Rif, dat het afsluit van de zee. Dit Rif was een barrièrerif, door koralen gevormd toen de zeespiegel geleidelijk hoger ging staan en de koraalvorming vooral aan de zeekant plaatsvond. Toen de zeespiegel wat ging dalen kwam dit boven water en ontstond er daarachter het Rifwater, ook wel de Kreek genoemd. Dit was in het begin een breed binnenwater wat in verbinding stond met de St. Annabaai en dus ook met zee. Nogal wat zaken die aangevoerd moesten worden, zoals bijvoorbeeld mahonie stammen werden zo naar het Stegengebied vervoerd.

Om de toegang tot het Rif te vergemakkelijken werden er twee bruggetjes gebouwd en wel bij het uiteinde van de Sabasteeg en de Rifwaterstraat. Het bruggetje in het verlengde van de Rifwaterstraat droeg de naam “Korta Orea” (overspel plegen) en was de oudste van beiden, terwijl het bruggetje aan het eind van de Sabasteeg “Pasa Kontrami” (kom mij tegemoet), in 1910 gebouwd werd.

Luigi Pinedo, Stroomzigt en Batavia, 1994 (naar een oude foto geschilderd)

Fotograaf: Willem van de Poll (1947)

Fotograaf: Fred Fischer (1950)

Dit brede binnenwater werd vooral aan de rifzijde steeds meer gedempt voor bepaalde bestemmingen. Op de foto van van der Wal uit 1954 zie je het Rifwater verworden is tot een “smalle gracht”.

Fotograaf: H. van der Wal (1954)

Nadien werd op de hoogte van het Stegengebied het resterende deel van het Rifwater ook gedempt en ontstond er de brede Pater Eeuwensweg en was het Rifwater hier verdwenen.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Opdrachten om de leerlingen de inhoud te laten verwerken

Laat de leerlingen de ontmoeting tussen Kucho en Yubi en Bòlibòli dramatiseren.

Verdeel het fragment in verschillende scènes.

1. Bòlibòli gromt woest en rent op Kucho en Yubi af: laat de *angst* op hun gezicht zien.
2. Yubi vlucht weg en Kucho staat oog in oog met Bòlibòl en slaagt erin om hem te laten zitten. - hij is *moedig.*
3. Kucho op zoek naar Yubi, roept Yubi’s naam. Kucho is nerveus en triest - hij is *wanhopig.*
4. Kucho vindt Yubi op het kanon. *Opluchting en blijdschap*

De leerkracht heeft een beker met de nummers 1 tot 4 erin. Maak tweetallen. Elk tweetal trekt een nummer. Ze krijgen een paar minuten tijd om de corresponderende scene voor te bereiden.

Presentatie

Elk tweetal presenteert de scène.

Reflectie

De leerkracht reflecteert met de leerlingen over de verschillende scènes.
Enkele woorden die in de tekst naar voren komen kunnen herhaald worden.

Plaat 10 - Yubi languit op het kanon bij de ingang van het Riffort

1 Beschrijving van de plaat

Yubi op het kanon bij de ingang van het Riffort na zijn vlucht voor Bòlibòli
De ingang en de dikke stenen muur van het Riffort. Waarom het fort is gebouwd bij de ingang van de haven. De functie van een fort.

2 Thema

Een fort en kanonnen

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- kanon
- fort
- grijs
- zonnebril
- ijzeren ketting
- welkomsbord
- stenen muur
- klinker
- wiel
- ingang van het Riffort

4 Achtergrondinformatie

Om de haveningang beter te beschermen werd tussen 1825 en 1830 het Waterfort gebouwd aan de Pundakant en het Riffort aan de Otrobandakant en wel op het Rif, met aan de ene kant de zee en aan de andere kant het toen nog brede Rifwater of de Kreek. Het werd opgetrokken uit koraalsteen en ruwe breuksteen met kalkmortel (kalkspecie) om het met elkaar te verbinden. Voor de trappen en sommige bogen is veelal rode baksteen gebruikt. In het begin werd het Fort ook gebruikt als kazerne voor de soldaten.

Canon van Curaçao
50 historische vensters

Venster 17. De verdediging van Curaçao en forten

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Een fort bouwen in de bouwhoek

Laat de kinderen in de bouwhoek werken aan het bouwen van een fort met blokken en/of duplo. Houd een kort gesprekje vooraf. Wat is een fort? Waarvoor werd een fort gebouwd? Hoe kan je zien aan een gebouw dat het een fort is?

Als de kinderen bezig zijn met hun activiteit, observeer wat ze doen? Bied begeleiding of stuur bij waar nodig, door vragen te stellen.

Plaat 11 - Boven, bij het kanonsgat in de muur van het Riffort

1 Beschrijving van de plaat

Uitzicht op de haven vanuit het gat waarin vroeger het kanon stond
Informatie over onze natuurlijke haven, de Emmabrug. Het begrip ‘kanon en fort’. De functie van een kanon. De beschrijving van de haven bezien vanuit het kanonsgat.

2 Thema

Uitzicht, natuurlijke haven, 2 bruggen
Kanon

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- koraalsteen
- kanonsgat
- Emmabrug
- Punda
- gebouw
- ingang van de haven
- lucht
- Yubi
- Kucho
- ponton

4 Achtergrondinformatie

We zien vanaf het kanon aan de voorzijde van het Riffort het water hiervoor of te wel de Sint Annabaai. Het Schottegat (beschut gat) is een handvormige binnenbaai met de Sint Annabaai als een smalle ingang/uitgang. Het is een natuurlijke beschutte haven. Het is gevormd in een ijstijd, toen de zeespiegel heel laag stond en het regenwater heel diepe rooistelsels uitschuurde. Meer landinwaarts kwam er geologisch veelal Curaçao Lava Formatie voor, dat veel sneller erodeerde en een uitgebreide hand of binnenbaai vormde. Aan de kust, bestaande uit kalksteen, ging de erosie niet zo gemakkelijk en kwam er een smal polsje. Daarna steeg de zeespiegel weer en werd dit rooistelsel met water gevuld. Daarom een uitgebreide “hand” of binnenbaai in de C.L.F. en een “smal polsje” als ingang en uitgang naar zee in het kalksteen. Dit is niet het enige binnenbaai op Curaçao. Andere voorbeelden zijn de Sint Jorisbaai en het Spaanse Water en de Baai van Santa Martha.

De “Nederlanders” gebruikten na hun komst in 1634 vooral de Sint Annabaai als hun natuurlijke haven en dan vooral de oostelijke kant van de Sint Annabaai oftewel de Handelskade en Skalo Abou. Hier konden de toenmalige zeilschepen door de oostenwind gemakkelijk aanleggen en nog meer gemakkelijk wegzeilen. Dat ging aan de westkant van de Sint Annabaai oftewel de Otrobandakant veel en veel moeilijker. Pas met de komst van de raffinaderij werd het Schottegat onze belangrijkste haven.

In de zeventiende eeuw werd aan de oostkant van de Sint Annabaai en wel in de omgeving van de ingang Fort Amsterdam met het Gouvernementspaleis gebouwd. Vrij spoedig ontstond Punda daar tegenaan. Bij het einde van de zeventiende eeuw begon er bebouwing te komen aan de Otrobandakant.

In de eerste eeuwen van de kolonisatie gebeurde het oversteken van de Sint Annabaai met kleine bootjes. In de negentiende eeuw werd steeds meer gedacht aan het construeren van een brug en in 1888 kwam er de Koningin Emmabrug oftewel de pontonbrug. De Amerikaanse consul L.B. Smith liet deze draaiende pontonbrug bouwen en kreeg hierbij de concessie om voor deze brug tolgeld te heffen.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

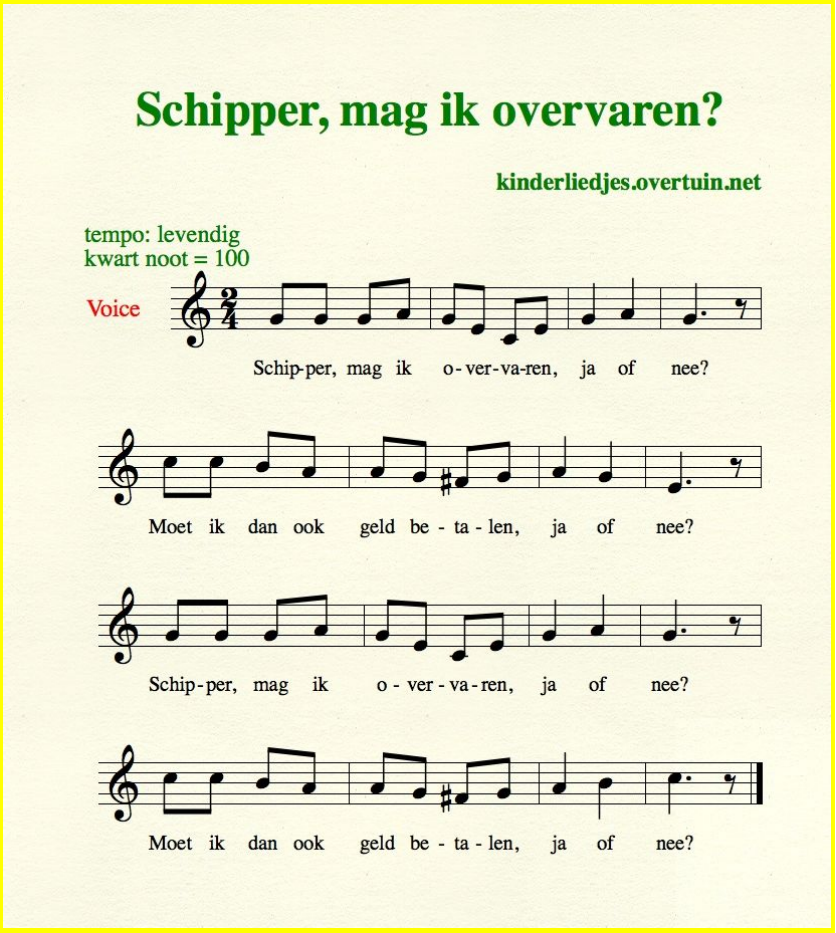

Plaat 12 - De souvenirwinkel waar Kucho’s moeder werkt

1 Beschrijving van de plaat

De actuele functie v/h Riffort. Een historisch, toeristisch, recreatief monument
Kucho geeft zijn moeder de pompoenpannekoeken van Mai. Ze smullen ervan. Door Yubi gelooft Kucho in zijn droom. Kucho wordt toeristengids, hij weet dat hij het kan.

2 Thema

Riffort, toeristen en souvenirs

3 Vocabulaire

Woorden in de plaat

Bij het gebruik van de muis over de plaat, worden de volgende woorden getoond. Bij klikken hoor je de uitspraak van het woord.

- souvenir
- souvenirwinkel
- sleutelhanger
- mamma
- T-shirt
- mobiele telefoon
- toerist
- hoed
- flessen met schelpen

4 Achtergrondinformatie

In deze moeilijke economische tijden (2019) is eigenlijk de enige economische peiler die goed gaat, het toerisme. Ook het Riffort heeft men, zonder zijn vroegere functie te vergeten, aangepast aan het toerisme.

Lange tijd was het een verwaarloosd oud fort, dat met uitzondering van Restaurant Le Clochard vooral door chollers bewoond en bezocht werd. Daardoor de naam van het restaurant in het Riffort le Clochard. De naam voor daklozen/straatzwervers in Parijs**.**

Nu is het een plaats met o.a. toeristenwinkeltjes, restaurants, bars en gelegenheid om live music te beluisteren. Om toch het authentieke karakter niet uit het oog te verliezen, heeft men het Riffort zo omgevormd, dat de nieuwbouw in tegenstelling met de oudbouw uit hout opgezet is.

5 Lesideeën en hulpmiddelen

Zelf een foto- of filmcamera maken

Houdt eerst een gesprekje in de groep over de verschillende camera's die er tegenwoordig zijn. Hoe zien ze eruit. Hebben ze verschillende onderdelen? Hoe hou je ze vast, hoe neem je ze mee. Wat voor knopjes zitten erop. Waar moet je door kijken, waar aandraaien. Kan je ook foto's maken met je telefoon, hoe ziet dat er dan uit? Hoe zie je wat er op de foto komt?
En wat is het verschil tussen een fotocamera en een filmcamera?

Met kosteloos materiaal kunnen de leerlingen zelf camera apparatuur of een smartphone maken. Gebruik hiervoor toiletrolletjes, doosjes in verschillende maten en zwart vouwpapier om de onderdelen eerst te beplakken. Gebruik gekleurd vouwpapier of tekenpapier en potloden om de details aan te brengen.

Gemaakt door Aishel Statie

Bronnen

	Newton, M. (1986) **Architectuur en bouwwijze van het Curaçaose landhuis.** Curaçao, Nederlandse Antillen: Werkgroep Restauratie
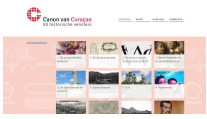	**Canon van Curaçao: 50 historische vensters.** Curaçao: Algemene Faculteit van de Universiteit van Curaçao ***https://canoncuracao.cw***
	Langenfeld, E en van Ditzhuijzen, J. (2017) **De Willemstad. Het dagelijkse leven in negentiende-eeuws Punda.** Curaçao: LM Publishers
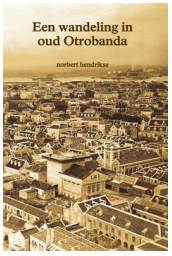	Hendrikse, N. (2007) **Een wandeling in oud Otrobanda.** Curaçao: De Curaçaosche Courant
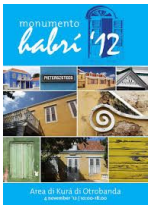	Gehlen, G. (1997) **Monumento Habrí '97.** Curaçao: Fundashon Pro Monumento.
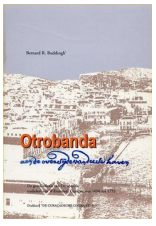	Buddingh, B. (2006) **Otrobanda. 'Aen de Oversijde van deese haven'.** Curaçao, Nederlandse Antillen: Drukkerij 'De Curaçaosche Courant' NV

	Römer, R. **Otrobanda, het verval van een stadswijk.** Curaçao, Nederlandse Antillen
	Allen, R.M. (2001) **Shon We Evertsz: Handelaar in Otrobanda.** Curaçao: N.A.A.M.
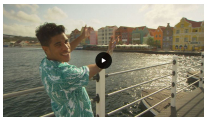	**Werelderfgoed: Willemstad op Curaçao.** Serie over Nederlands Werelderfgoed. Nederland: Klokhuis ***https://www.npostart.nl/VPWON_1260472***

Kucho in de steegjes van Otrobanda

Een luisterverhaal, in verschillende talen, in de vorm van een digitaal boek

Auteur: Laura Quast
Illustraties: Ariadne Faries

Een productie van Stichting Monumentenzorg Curaçao

Geluidsopname: Hershel Rosario
Muzikale begeleiding: Rudsel Isidora

Coordinatie: Fundashon Material pa Skol
Software: Suares & Co (Licensed under the MIT license)
Digitaal concept: Kuki+Ko
Docentenhandleiding: Eddy Baetens, Rianne Hellings, Laura Quast, Aishel Statie

Speciale dank aan: Charles do Rego, Marusca Manuel, Michael Newton, Dennis Klaus, Humphrey van Velzen, Ini Statia

Copyright © 2019